

Armin Langer: Az antiszemitizmus és az iszlamofóbia elleni küzdelem Németországban

Article by Armin Langer
December 8, 2023

A Hamász október 7-i terrortámadása, majd az izraeli megtorlás Gázában felerősítette az antiszemitizmust és az iszlamofóbiát vezetett Európában. Németországban több palesztinpárti tüntetést betiltottak, médiajelentések szerint pedig a társadalom több zsidó tagja az ország elhagyását fontolgatja. Armin Langer rabbival, a Floridai Egyetem európai tanulmányok programjának adjunktusával a tiltakozás szabadságáról, a sztereotípiák természetéről és az ellenük való fellépés legjobb módszereiről beszélgettünk.

Green European Journal: Az izraeli civilek elleni Hamász-támadást és Izrael gázai megtorlását követően úgy tűnik, hogy a közbeszéd egyre iszlámfóbbá vált Európában. Németországban például Olaf Scholz kancellár a bevándorlók nagyobb mértékű és gyorsabb kitoloncolása mellett szólalt fel, a Bild bulvárlap pedig egy „kiáltványt” tett közzé, amely gyakorlatilag az országban élő muszlimokkal kapcsolatos sztereotípiák gyűjteménye. Honnan jönnek ezek az indulatok?

Armin Langer: Ez egyáltalán nem újdonság. A bevándorlásról már jó ideje folyik egy általános vita, amely megelőzi a jelenlegi izraeli-gázai konfliktust. Friedrich Merz, a jobbközép Kereszténydemokrata Unió (CDU) vezetője például már régóta több kitoloncolást és szigorúbb bevándorlási politikát követel. Nem is beszélve a szélsőjobboldali Alternative für Deutschland (AfD) párttól, amely évek óta bevándorlóellenes érzelmeket terjeszt.

A már meglévők mellett egy új elem is bekerült a diskurzusba: az október 7-i merényletek után a politikusok azt követelik a bevándorlóktól, hogy fejezzék ki szolidaritásukat Izraellel, illetve azzal fenyegetik őket, hogy ha nem ismerik el Izrael létjogosultságát, az a német honosítási eljárás megvonásával járhat. Ezek a viták Izrael támogatásának állítólagos hiányáról és a terrorizmus állítólagos helyesléséről a bevándorlók körében a német esetet különlegessé teszik Európában – sőt az egész világon, mivel emberek egy csoportjának állampolgársághoz való jogát az Izraelről alkotott véleményétől teszik függővé.

Németországban Izrael biztonságát államérdeknek (úgynevezett „Staatsräson”-nak) tekintik, ami azt jelenti, hogy az ország külpolitikájának támogatnia kell Izraelt, főleg ha annak léte forog kockán; az antiszemita kijelentéseket pedig alkotmányellenesnek tekintik. Ez indokolhatja az Izrael-ellenes kijelentésekkel szembeni szigorúbb fellépést?

A német büntető törvénykönyv („Strafgesetzbuch”) nem csak az antiszemitizmus elleni fellépést követeli meg, de a rasszizmus és a diszkrimináció minden fajtája ellen is fellépést követel – a büntető törvénykönyv nyelvén fogalmazva, minden „gyűlöletkeltés” büntetendő. Most úgy látom azonban, hogy ezt az elvet az antiszemitizmusra alkalmazzák, de a rasszizmus más formáira nem – az arabellenes rasszizmusra és az iszlámellenességre pedig végképp nem. Éppen ellenkezőleg, sokan azok közül, akik az arab és muszlim közösségeket támadják az antiszemita ideológiák állítólagos támogatottsága miatt, maguk is az iszlamofóbiát és az arabellenes rasszizmust gerjesztik, éppen azért, hogy ezeket a

csoportokat antiszemitizmus gyanújába keverik. Ennek indoklására gyakran csak az arab hagyományokat vagy a muszlim identitásukat hozzák fel.

Ezt láthatjuk például a különböző békés palesztinpárti gyűlések betiltásának példáján is Berlinben, Münchenben és számos más német városban. Az érv általában az, hogy ezek a gyűlések és tüntetések antiszemita kijelentésekhez vezethetnek. Nyilvánvaló, hogy az antiszemita kijelentéseket nem szabad eltűrni, de az a feltételezés, hogy egy csapat palesztin, vagy palesztin származású német és szövetségeseik nyilvános gyűlésen való részvétele automatikusan antiszemitizmushoz vezet, nagyon problematikus. Homogén csoportként kezeli őket, amelynek tagjai nem rendelkeznek se szabad akarattal, se saját véleménnyel. Nem lehet törvényes – és erkölcsileg semmiképpen sem igazolható –, hogy néhány bizonyítatlan feltételezés alapján betiltsák a tüntetéseket, még mielőtt azok egyáltalán megtörténnének. Ha egyes tüntetők antiszemita kijelentéseket tesznek, akkor őket személyesen kell szankcionálni, de nem az egész tüntetést. A gyakorlatban azt láttuk, hogy az engedélyezett tüntetéseken a hatóságok nem dokumentáltak kimagaslóan sok antiszemita kijelentést.

Nem lehet törvényes – és erkölcsileg semmiképpen sem igazolható –, hogy néhány bizonyítatlan feltételezés alapján betiltsák a tüntetéseket, még mielőtt azok egyáltalán megtörténnének.

Németországban él az egyik legnagyobb palesztin diaszpóra, de az egyik legnagyobb izraeli diaszpóra is a világon. Ez a két közösség gyakran él egymás mellett, ugyanazon városi tereken osztozkodnak, például a berlini Neuköllnben. A palesztinok láthatóságának korlátozása csak a fehér németeknek kedvez, mert ezzel enyhítik a Soá miatt érzett büntudatukat. A palesztin közösség küzdelmeinek lekicsinyítésével és a figyelem elterelésével a fehér németek megpróbálják magukat a történelem jó oldalára állítani – merthogy a folyamatban lévő gázai háborút tévesen a nagyszüleik generációja által a holokauszt idején elkövetett történelmi igazságtalanságokkal hozzák párhuzamba. Ez a hangsúlyeltolódás pszichológiai puffert biztosít számukra a büntudat és a felelősség érzésével szemben. Ez a mechanizmus természetesen nem válik a palesztin ügy javára, de ugyanígy nem válik Izrael javára sem. Izraelben például számos gyűlést látunk a béketárgyalások és a tűzszünet mellett; egyesek még a Hamással való tárgyalásokra is felszólítanak, hogy az elrabolt izraeli civilek visszatérhessenek otthonaikba.

Tehát a palesztinpárti tüntetések nem azt jelentik, hogy a tüntetők az egyik harcoló felet támogatják a másikkal szemben?

Miközben most beszélgetünk, még mindig támadások zajlanak (az interjú november 7-én készült). A háború kezdete óta több mint 11 ezer palesztint öltek meg, és mintegy 1200 izraeli civilt gyilkoltak meg. Ebben az összefüggésben nem lehet indokolt a tűzszünetet követelő vagy kifejezetten palesztinokat támogató tüntetések betiltása egy olyan országban, amely magát demokráciának vallja.

Ugyanakkor az Izrael-párti tüntetéseket nem csak eltűrik, hanem egyenesen bátorítják: október 22-én Berlinben például Frank-Walter Steinmeier szövetségi elnök is beszédet mondott, és több ezer német gyűlt össze, hogy Izraelt támogassa. Magam is fontosnak tartom, hogy támogassuk és szolidaritásunkról biztosítsuk a terrortámadások áldozatává vált izraeli civileket, de szeretném, ha ugyanezek az emberek együttérzésüket fejeznék ki a palesztin civilekkel is, akik életüket veszítették a támadásokban, és akik

most is szenvednek. A palesztin civilek élete nem ér kevesebbet, mint az izraeli civilek élete. Mégsem hallok sok olyan hangot, amely a konfliktus összes civil áldozata iránt empátiát fejezne ki. A német politikai és kulturális elit különösen egyoldalú, amikor erről a konfliktusról van szó.

Jelentések szerint jelentősen megnőtt a zsidók elleni gyűlölet-bűncselekmények száma Németországban. Mivel magyarázná ezt?

Rengeteg bűncselekmény történt, de nem tudok semmilyen fizikai támadáskísérletéről vagy tényleges fizikai támadásról, eltekintve attól az egy kísérlettől, hogy Molotov-koktélt dobtak egy berlini zsinagógára – de (november 7-én) még nem tudjuk, hogy kik voltak az elkövetők. Lehetnek palesztinok, de lehetnek fehér németek is. Láttuk, hogy a francia hatóságok számos párizsi antiszemita graffitit orosz hálózatokkal hoztak összefüggésbe, amelyek megpróbálták kihasználni a válságot, hogy zavart keltsenek Nyugat-Európában. Természetesen az állítólagos orosz beavatkozás nélkül is egyértelmű, hogy Németországban jelentős az antiszemitizmus – de ez megint nem újdonság. Azokban az években, amikor Izrael és a palesztin területek között eszkalálódik a helyzet, az antiszemita incidensek száma is megnő. Ez már két évtizede így van. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a következő években aztán a számok általában csökkennek. Ez a tendencia azt is mutatja, hogy sokan nem értik a különbséget a németországi zsidók és Izrael állam között. Nyilvánvaló, hogy egy berlini zsinagóga nem felelős a gázai háborúért. Ez ellen a tévhiot ellen aktívan fel kell lépni.

Egy olyan berlini kerületben élt, amely jelentős arab és muszlim lakosságáról ismert, önéletrajzi könyve az „Egy zsidó Neukölln-ben” címet viseli, és egyik alapítója a Salaam Schalom kezdeményezésnek, amely egy zsidókat és muszlimokat összefogó csoport. A muszlim közösségeken belül valószínűleg különböző hozzáállásokat tapasztalt – pozitívakat és negatívakat egyaránt. Találkozott erős sztereotípiákkal, vagy származott valaha problémája a zsidó származásából, amikor a németországi muszlimokkal beszélgetett?

Sok évig éltem a Sonnenallee-n, amelyet manapság „arab utcának” is neveznek, mivel jelentős palesztin közösség él itt, 2015 után pedig a berlini szír közösség kulturális központjává vált. Soha nem találkoztam ott antiszemita megjegyzésekkel. A Salaam Schalom kezdeményezés képviselőjeként rendszeresen látogattam mecseteket, olyan állami iskolákban is jártam, ahol nagyon magas a muszlim és bevándorló családokból származó gyerekek aránya, és a reakciók túlnyomórészt pozitívak voltak. Többnyire kíváncsisággal találkoztam, mivel a legtöbb ember előttem még nem találkozott zsidóval.

De ez a nem muszlim németekre is igaz: zsidókból nincs sok az országban, különösen Németország történelme miatt. Pontosan ezért fontosak a párbeszéd-projektek. A sztereotípiák leküzdésének legjobb módja a személyes kapcsolat. Lehet, hogy nem minden egyes működik, de mégis ez a leghatékonyabb módja annak, hogy megkérdőjelezzük őket. Különösen az ilyen időkben lenne fontos, hogy olyan projekteket támogassunk, amelyek összehozzák a különböző etnikai és vallási identitású embereket, és lehetővé teszik, hogy megértsék egymást és lássák mennyi minden közös van bennük. Nem csak kulturális szempontból, hanem olyan kérdésekben is, mint a lakhatás, a gazdasági kihívások és sok más mindennapi probléma.

A sztereotípiák leküzdésének legjobb módja a személyes kapcsolat. Lehet, hogy nem minden egyes működik, de mégis ez a leghatékonyabb módja annak, hogy megkérdőjelezzük őket.

A migrációról szóló populista diskurzus a zsidók és a muszlimok életét egyaránt érinti, bár eltérő mértékben. Úgy vélem, hogy e kisebbségek közötti szövetségek világossá tehetik, hogy Németországnak szüksége van a bevándorlásra, tekintettel az ország csökkenő lakosságára. A bevándorlás nélkül a németek nem tudnák fenntartani az életszínvonalukat, mivel kevesebb bevándorló kevesebb termelékenységet és kevesebb bevételt jelent az állam számára. Ez mellesleg minden más nyugat-európai nemzetre is igaz. A jelenlegi diskurzus, amely a bevándorlókat antiszemita ként démonizálja, teljesen figyelmen kívül hagyja a bevándorlás mögött álló racionalitásokat, és az érzelmekkel játszik, ahelyett, hogy intellektuális érveket hozna fel, és megpróbálna segíteni közös nevezőre jutni.

Beszélt október eleje óta a németországi zsidó közösség tagjaival?

Mostanában arról szól a közbeszéd, és az újságok címlapjai is ezt sugallják, hogy a zsidók kénytelenek lehetnek elhagyni Németországot, mivel az már nem biztonságos számukra. De ez egyáltalán nem így van. Németország az egyetlen olyan ország Izraelen kívül, ahol a zsidók száma folyamatosan növekszik. Különösen Berlin vonzza a zsidó bevándorlókat Izraelből, az Egyesült Királyságból, az Egyesült Államokból – és valószínűleg ez így lesz a jövőben is.

Minden egyes berlini zsidó, akivel az elmúlt hetekben beszéltem, valamiféle bizonytalanságot és aggodalmat fejezett ki, de senki sem gondolt arra, hogy elmenjen. A zsidók félelmére való fixálódás oka éppen a nem zsidó németeknek kínál lehetőséget arra, hogy a zsidók megmentőjeként pozicionálják magukat. Ezért van az, hogy a Der Spiegel hetilap címlapján német zsidók arca szerepel, a „Félünk” szöveggel kísérve. Sok német lehetőséget vél most látni arra, hogy jóvá tegye azt, amit a társadalmuk nyolcvan évvel ezelőtt tett. Ez egy elhibázott megközelítés. A holokauszt és a jelenlegi háború között semmiféle kapcsolat nincs. Lehet, hogy a zsidók mindkét esetben áldozatok, de a két helyzet nem hasonlítható össze. Ma Izrael a Közel-Kelet egyik legerősebb katonai hatalma, míg a holokauszt idején a zsidó közösség szinte teljesen védtelen volt.

Szociológusként hogyan definiálná az antiszemitizmust – abban a formájában, ahogyan az ma Németországban megnyilvánul? Egy adott közösséggel kapcsolatos sztereotípiákra vagy egy csoporttal szembeni rasszizmusra utal? Gyűlölet lenne, amely valamilyen ideológiával vagy konspiratív gondolkodással párosul? Esetleg egy irracionális ellenszenv egy bizonyos embercsoporttal szemben, amely egyik generációról a másikra száll?

Szerintem ez mind igaz rá. A zsidóellenes érzelmek megnyilvánulhatnak sztereotípiákban vagy előítéletekben, de összeesküvés-elméletekben is. Azt is fontos kiemelni, hogy nagyon gyakran az antiszemita trópusok nem explicitek, hanem implicit módon a zsidókkal kapcsolatos évszázados sztereotípiákra építenek. Ott vannak például a hírhedt Soros György körüli összeesküvés-elméletek. Ezek a gazdag, befolyásos és kapzsi zsidó trópusán alapulnak, akinek titkos, rosszindulatú terve van a világ átalakítására. Akik ezeket az elméleteket terjesztik, azoknak gyakran még a zsidókat sem kell megnevezniük. Elég, ha kódszavakat és narratívákat használnak; az emberek megértik, mert az antiszemitizmus olyan régóta beágyazódott az európai kultúrába – közel 2000 évig ez volt a norma Európában.

Természetesen ma már nem norma, de hosszú múltra tekint vissza, valamint a kultúrába való beágyazottsága és mély gyökerei miatt még mindig nagyon is jelen van. Ezért is tartom olyan abszurdnak a jelenlegi német politikai vitákat, amelyek szerint az antiszemitizmus a bevándorlók által behozott új jelenség lenne. Valójában a statisztikák azt mutatják, hogy az antiszemita gyűlölet-bűncselekmények túlnyomó többségét, beleértve a fizikai erőszakot is, még mindig fehér németek

követik el Németországban. Es mégis, az elmúlt hetekben a német média és a politikusok szinte kizárólag a muszlimok és a bevándorló csoportok antiszemitizmusára összpontosítottak. Ez egy újabb kísérlet arra, hogy ezeket a csoportokat démonizálják, és a vitát a másik antiszemitizmusára tereljék.

De a fehér felsőbbrendűségben hívő szélső-jobboldal antiszemitizmusán kívül létezik egy másik fajta antiszemitizmus is, amely viszonylag új Európában.

Miért lenne ez egy másfajta antiszemitizmus? Akár arab, akár muszlim, akár fehér német részéről hangzik el, az antiszemita kijelentés nem különbözik alapvetően. Ha őszintén szembe akarunk szállni az antiszemitizmussal, akkor olyan jelenséggként kell kezelnünk, amely a társadalom minden szegmensét érinti.

Igen, de míg Európában az antiszemitizmus évszázados sztereotípiákon és összeesküvés-elméleteken alapul, addig a muszlim közösségek körében leginkább az Izraeli állam politikája (vagy az általa a palesztinoknak okozott sérelmek) és a zsidó közösség egésze közötti téves azonossággal függ össze. Ebben az értelemben eltérő válaszokat igényelhet.

Nem gondolom, hogy ezek a sérelmek igazolják az antiszemitizmust, de azt sem gondolom, hogy az összeesküvések elosztatásához elegendő lenne racionális érvekkel cáfolni azokat. Azok az elképzelések, hogy a zsidók irányítják a médiát és Soros irányítja a világot, teljesen alaptalanok, mégis rengeteg német van, aki hisz bennük. És még az Izraelre való hivatkozások sem csak a muszlimok antiszemitizmusára jellemzőek – fehér németek közötti vitákban is előkerülnek. Gyakran hallhatjuk például azt az érvet, hogy Izrael azt teszi a palesztinokkal, amit a náciak tettek a zsidókkal. Ez az érv nyilvánvalóan hamis, és egy újabb eszközként szolgálhat arra, hogy a fehér németek jobban érezzék magukat. Az antiszemitizmus minden különböző formájával és megnyilvánulásával egyszerre kell foglalkoznunk; az oktatás és a személyes kapcsolatok nagyon hasznosak lehetnek ebben, különösen akkor, ha a zsidóellenes érzések a zsidóság és Izrael összekeveréséből erednek.

Az európai baloldalt ezekben a napokban érő kritika hasonló: úgy tűnik, nem látja a különbséget a jelenlegi háború alatt szenvedő palesztin civilek és a Hamász, a terrorista csoport között, amely október 7-én mintegy 1200 izraelit (jórészt civilt) ölt meg és 240-et rabolt el. Hogyan lehet leküzdeni ezt a zavart?

Ez nem túl bonyolult. Lehet kritizálni egy kormányt, és ugyanakkor szolidaritást kifejezni a népével. Ugyanígy a Hamász terrorszervezet elítélése nem jelenti azt, hogy ne lehetne szolidaritást vállalni a palesztinokkal, akik szenvednek vagy meghalnak a jelenlegi konfliktusban – csakúgy, mint az izraeli civilek. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a gázaiak hetven százaléka azt szeretné, hogy a Palesztin Hatóság vegye át a Gázai övezetet a Hamásztól, és a gázaiak fele azt is szeretné, hogy a Hamász ismerje el Izraelt az 1967-es határok alapján. Természetesen vannak olyan gázaiak, akik támogatják a Hamászt, de nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy ezek az emberek milyen nehéz körülmények között élnek az izraeli és egyiptomi blokádok miatt. Ez magyarázza, legalábbis részben, hogy kétségbeesett helyzetük miatt készíti őket arra, hogy szélsőséges megoldásokat keressenek – még ha ez nem is igazolja a terrorizmust.

Lehet kritizálni egy kormányt, és ugyanakkor szolidaritást kifejezni a népével.

Ugyanakkor, mint már említettem, a gázaiak többsége nem támogatja a Hamászt, és még mindig

szerved Izrael jelenlegi megtorló akciói miatt; ezért a tűzszünetre való felszólítás nem azonosítható a Hamász-párti állásponttal. Sőt, láthatjuk, hogy maguk a tüntetők sem a Hamász mellett szólalnak fel. Nem is olyan régen volt egy palesztinpárti tüntetés a floridai Gainesville-i egyetemen, ahol több száz diák jelent meg, valamint számos ember csatlakozott a városból is. Az egyik résztvevő megpróbált valami Hamász-barát szöveget skandálni, de az emberek azonnal kizárták maguk közül, ezért úgy döntött, hogy inkább távozik. Azt hiszem, ez is azt mutatja, hogy a palesztin közösségekben és szövetségeseikben a politikai vélemények és ideológiai álláspontok széles skálája létezik, és ezt a szélesebb körű diskurzusnak is tükröznie kellene.

Ön most az Egyesült Államokban él. Van-e olyan benyomása, hogy az amerikai társadalom másképp kezeli a konfliktust – és a vele járó antiszemitizmust és iszlamofóbiát –, mint teszi azt Európa, és különösen Németország?

Az Egyesült Államokban a szólásszabadság erős védelemben részesül az Első Alkotmánykiegészítés révén. Bár az amerikai kormány feltétel nélkül Izrael-párti politikai programot követ, nem cenzúrázza a palesztinbarát tüntetéseket, mint ahogy a német hatóságok tették. Az egyetemem elnöke, Ben Sasse volt republikánus szenátor elég világosan kifejtette Izrael-párti álláspontját, de azt is hangsúlyozta, hogy a diákok Izrael-párti vagy Izrael-ellenes álláspontot is képviselhetnek, mivel az egyetem tiszteletben tartja a szólás szabadságát.

Gainesville-en túl, számos más amerikai városban is tűzszünetet követelő demonstrációkat tartottak palesztinai amerikaiak és szövetségeseik – köztük jelentős számú amerikai zsidó –

részvételével. A Biden-kormányzat is elismerte, hogy a jelenlegi gázai háború az antiszemita és iszlámellenes gyűlölet-bűncselekmények számának növekedéséhez vezetett, és éppen ezért a gyűlölet mindkét formája elleni fellépésre szólított fel.

Hogyan tudnának a progresszív vagy baloldali mozgalmak konstruktívan segíteni az izraelieknek és a palesztinoknak?

Ha felkarolnák azokat az aktivista csoportokat és mozgalmakat, amelyek megpróbálnak hozzájárulni a békéhez és a megbékéléshez Izraelben és a palesztin területeken. Valamint szolidaritást kellene kifejezniük a civil áldozatokkal, legyenek azok izraeli, palesztin vagy más nemzetiségűek.

Izraelben és a palesztin területeken számos olyan nem-kormányzati szervezet (NGO) működik, amelynek szüksége van a támogatásunkra. E csoportok némelyike arra helyezi a hangsúlyt, hogy jogi segítséget nyújtson a palesztinoknak Izraelben és a palesztin területeken, mások pedig a humanitárius segítségnyújtásban járnak élen – például jelenleg Gázában. Ezekben a civil szervezeteken túl számos olyan csoport van Izraelben és Palesztinában, amelyek elősegítik az izraeliek és palesztinok közötti párbeszédet, vagy támogatják az áldozatok családjait mindkét oldalon. Vannak például csoportok, amelyek összehozzák azokat a szülőket, akik a konfliktus miatt veszítették el gyermekeiket. És vannak olyan művészeti projektek is, például színházak vagy fotókollektívák, amelyek az izraeliek és a palesztinok közötti együttműködést erősítik. Ezeknek a csoportoknak szükségük van az európai progresszívek támogatására, mert nincs más kiút ebből a vérontásból, mint az igazságos béke felé vezető út keresése.

Armin Langer is a German-Hungarian sociologist and rabbi currently based in Gainesville, Florida, where he is DAAD Assistant Professor in European Studies at the University of Florida. Prior to this position, he held appointments at Brandeis University and the University of Virginia. Beyond academia, Armin has taught in Jewish communities in Pennsylvania, Texas, Mexico, Sweden, Germany, Austria, and Hungary. He earned a Ph.D. in sociology in Berlin and rabbinical ordination from the Reconstructionist Rabbinical College in Philadelphia. Personal website: arminlanger.net.

Published December 8, 2023

Article in Hungarian

Translation available in German, English

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/armin-langer-az-antisemitizmus-es-az-iszlamofobia-elleni-kuzdelem-nemetorszagban/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.